

заборони повертати заяви через непідсудність чи неналежність до певного виду юрисдикції, не запроваджено електронне судочинство тощо, але чомусь збережені положення, які роблять залежними суддів від органів місцевого самоврядування (через необхідність їх забезпечення службовим житлом), від служби безпеки (шляхом потреби доплати за допуск до державної таємниці) тощо.

Ще одна обставина, яка, без сумніву, заслуговує на увагу, це те, що у Верховного Суду чомусь відсутні повноваження у виняткових випадках переоцінити докази, що може призвести до нових порушень, а також до звернення у Європейський суд з прав людини й ухвалення рішень проти держави Україна.

Також у Законі є низка положень, які, на нашу думку, можуть мати непередбачувані як позитивні, так і негативні наслідки, особливо при правозастосуванні, а саме:

- 1) можливість звільнення судді з посади за порушення присяги, якщо він не пройшов переатестацію;
- 2) використання для переатестації іспиту у вигляді тестування, яке сумнівно, що зможе відділити кращих суддів від гірших, корупціонерів від чесних суддів;
- 3) запровадження так званого «первинного кваліфікаційного оцінювання» усіх діючих суддів (переатестація) за відсутності чітких критеріїв;
- 4) кваліфікаційне оцінювання, яке будуть проходити судді, щоб бути обраними безстроково або перейти в інший суд.

Використані джерела

1. *Україна. Закони*. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. Станом на 1 вересня 2010 р.: (офіц. текст). – Київ : Паливода А. В., 2010. – 184 с. – (Кодекси України).
2. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* від 4 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. *Про забезпечення права на справедливий суд* : Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19>
4. *Конституція України*. – Київ : Ін Юре, 2006. – 144 с.

Коталейчук С. П. Право на справедливий суд в Україні: міф чи реальність

У статті висвітлено теоретичні та практичні питання у контексті прийняття Закону України «Про справедливий суд». *Ключові слова*: суд, справедливість, судова практика.

Коталейчук С. П. Право на справедливий суд в Україні: миф или реальность

В статье освещены теоретические и практические вопросы в контексте принятия Закона Украины «О справедливом суде».

Ключевые слова: суд, справедливость, судебная практика.

Kotalichuk S. The right to a fair trial in Ukraine: myth or reality

The article highlights theoretical and practical issues in the context of the adoption of the law «On a Fair Trial».

Key words: court, justice, judicial practice.

УДК 342

*Катерина Геннадіївна Кравчук,
аспірант юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВИЙ СТАТУС КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Важливе значення у механізмі творення права України займає Конституційний Суд України (далі – КСУ), який за своїм правовим статусом не наділений правотворчими повноваженнями, але водночас впливає на творення права шляхом реалізації функцій, покладених на нього Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» [1; 2]. У юридичній науці питання місця КСУ в системі суб'єктів правотворчості розкривається епізодично та неоднозначно. Окремі питання творення права у своїх працях висвітлювали Б. Малишев, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, С. Погребняк, Е. Сем'янов, Т. Росік, В. Сердюк, О. Скакун та інші, однак однозначної думки щодо його приналежності до системи суб'єктів судової правотворчості та місця, яке він займає у вказаній системі, сформовано не було. Посилює актуальність наукового дослідження питань правотворчості в діяльності

КСУ і доктринальна невизначеність статусу і ролі судової правотворчості в Україні, її місце в механізмі творення права тощо. Окремо слід вказати і на змінний характер правотворчої діяльності органів судової влади, що впливає на розуміння змісту їх правотворчої діяльності та визначення місця в системі суб'єктів правотворчості. Враховуючи поточне суттєве зростання обсягів судової діяльності в Україні, що підтверджується статистичними даними [3; 4; 5] та обумовлюється як розвитком більшості сфер життєдіяльності суспільства, так і недоліками чинного законодавства України, слід погодитися з думкою О. Скакун про те, що сьогодні значно зростає роль судової правотворчості та судової практики (прецеденту), чому сприяють:

- недосконалість законодавства, що виявляється у протиріччях і прогалинах;
- самостійність судової влади та її взаємозв'язок з іншими гілками влади;
- наявність конституційного контролю, що здійснюється КСУ (розробка принципових рішень, уточнення положень закону таким чином, щоб створити нові норми, тобто правоположення судової практики);
- офіційне визнання прецедентів Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, прийняття Закону України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., Першого протоколу і протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [6] означає, що Україна визнала юрисдикцію ЄСПЛ із питань тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [7, с. 485–488]. Вказане доводить доцільність наукового переосмислення правового статусу КСУ, визначення його місця в системі суб'єктів правотворчості.

На нашу думку, визначення місця КСУ в системі суб'єктів судової правотворчості може бути здійснено шляхом аналізу його правового статусу, що дасть змогу з'ясувати зміст його діяльності, правовий статус актів, їхній вплив на творення права в Україні. Тому метою цієї статті буде саме аналіз положень чинного законодавства України, яким закріплено правовий статус КСУ, на підставі чого можливим буде визначити його місце в системі суб'єктів творення права.

Згідно зі ст. 147 Конституції України КСУ вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює її офіційне тлумачення, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції [1]. Вказане положення відносить КСУ до системи органів конституційної юрисдикції, доводить його приналежність до інституцій судової системи України. На переконання Т. Росік, положеннями Основного Закону безпосередньо передбачено, що повноваженнями КСУ є «робота» із нормативно-правовими актами на предмет оцінювання їх конституційності та надання офіційного тлумачення (стосується Конституції України та законів України). Такі повноваження КСУ свідчать про його діяльність, яка пов'язана із правотворчістю (певною мірою впливає на неї та на результати правотворчої діяльності), проте безпосередньо не є правотворчістю. Водночас у ст. 150 Конституції України конкретизовано повноваження КСУ, до яких віднесено:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність):

- законів та інших правових актів Верховної Ради України (при чому у рішенні КСУ від 27 березня 2002 р. № 7-рп/2002 [8] розтлумачено, що до таких актів належать акти Верховної Ради України, до яких віднесені як нормативно-правові, так і індивідуально-правові акти; акти Верховної Ради України про обрання суддів на посади та про звільнення їх з посад за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання щодо перевірки відповідності Конституції України (конституційності) цих правових актів за їх юридичним змістом та встановленій Конституцією України процедури їх розгляду, ухвалення чи набрання ними чинності (наявність конституційних повноважень, конституційність підстав обрання на посаду, звільнення з посади тощо);

- актів Президента України (щодо яких також надане офіційне тлумачення КСУ про те, що до таких актів належать: акти Президента України, до яких віднесені як нормативно-правові, так і індивідуально-правові акти; акти Президента України про призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання щодо перевірки відповідності Конституції України (конституційності) цих правових актів за їх юридичним змістом та встановленій Конституцією України процедури їх розгляду, ухвалення чи набрання ними чинності (наявність конституційних повноважень, конституційність підстав призначення на посаду, звільнення з посади тощо [8]);

- актів Кабінету Міністрів України;

- правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Аналізуючи зміст зазначеного положення Конституції України, можемо зробити висновок про те, що КСУ фактично здійснює свою діяльність, яка безпосередньо стосується долі правотворчих актів загалом або окремих їх частин зокрема. Він фактично перевіряє акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим на предмет відповідності Конституції України. Таким чином, за результатами такої перевірки КСУ визна-

чає їхню подальшу правову долю, впливаючи на їх дієвість і реалізацію функції правотворчості – досягнення відповідного регулятивного або охоронного ефекту [9, с. 120–121].

За результатами такої перевірки КСУ ухвалює одне з двох можливих рішень:

- визнає акт або його частину таким, що відповідає Конституції України;
- визнає акт або його частину таким, що не відповідає Конституції України.

Положеннями ч. 2 ст. 152 Конституції України закріплено, що закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення КСУ рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення [1]. Отже, можемо підсумувати, що результатом визнання правових актів або їх частин неконституційними є те, що вони втрачають чинність. Фактично за змістом відбувається правотворча дія щодо його скасування і настають відповідні правотворчі наслідки щодо припинення дії цього акта або його частини. Закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані рішенням КСУ неконституційними, не підлягають застосуванню як такі.

Згідно зі ст. 151 Конституції України КСУ за зверненням Президента України, або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України надає висновки про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість [1]. На основі вказаного положення, КСУ фактично здійснює контроль за розглядом Верховною Радою України питання про обов'язковість міжнародних договорів; вплив на ратифікаційну правотворчість, визначаючи відповідність або невідповідність Конституції України чинних міжнародних договорів або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України з питання про їх обов'язковість. У результаті КСУ, вивчаючи питання конституційності міжнародних договорів, фактично визначає подальшу долю міжнародних договорів щодо їх:

- подальшого внесення до Верховної Ради України для розгляду можливості їх ратифікації;
- їх визнання неконституційними та, відповідно, втрата їх чинності, що стосується тих міжнародних договорів, які були ратифіковані і фактично становлять частину законодавства України.

Також слід вказати, що і у випадку визнання міжнародного договору таким, що відповідає Конституції України, КСУ так само впливатиме на законотворчу діяльність, надаючи змогу внести цей правовий документ на розгляд Верховної Ради України, його розглянути та надати згоду на його обов'язковість. Однак така практика діяльності КСУ відсутня, як і відсутня практика розгляду тих міжнародних договорів, які ратифіковані та становлять частину національного законодавства України.

Окрім того, відповідно до ч. 2 ст. 150 Конституції України КСУ здійснює офіційне тлумачення Конституції України та законів України [1]. Тим самим він здійснює діяльність, яка сприяє належному й однозначному розумінню положень актів правотворчості, забезпечує реалізацію функції щодо поширення правотворчих рішень на суб'єктів права, досягнення бажаного правового ефекту. Також слід зауважити, що результати офіційного тлумачення КСУ можуть надати необхідну правову інформацію щодо реального змісту положень Конституції і законів України, що в подальшому може впливати на усвідомлення суб'єктами правотворчості реального змісту положень зазначених актів та виявлення об'єктивної правотворчої потреби щодо удосконалення змісту, форми або структури тих актів або їх частин, які становили предмет офіційного тлумачення КСУ. Також він здійснює й інші повноваження, що передбачені Конституцією України.

За своїм статусом рішення КСУ є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене. Таким чином, можемо вказати на те, що з погляду правотворчості КСУ фактично здійснив офіційне тлумачення положень, тим самим забезпечив регулятивний вплив, який спричиняють результати правотворчої діяльності. Окрім того, обов'язковий характер його рішень свідчить про обов'язковість застосування положень цього рішення у діяльності суб'єктів права. Закон України «Про Конституційний Суд України» у ст. 13, незважаючи на те, що дублює перелік повноважень КСУ, які безпосередньо закріплені Конституцією України, водночас регламентує низку повноважень, які впливають із загальних конституційних повноважень, які покладені на КСУ. Зокрема, він ухвалює рішення та дає висновки у справах щодо:

- відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;
- порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України [2].

Зазначені повноваження КСУ за своєю сутністю стосуються правотворчої діяльності та передбачають його участь у діяльності щодо конституційної правотворчості, яка стосується внесення змін до Конституції України. І саме КСУ здійснює перевірку проекту закону про внесення змін до Конституції України на відповідність вимогам її статей 157 і 158. Таким чином, можемо припустити, що в процесі

внесення змін до Основного Закону КСУ, здійснюючи перевірку проекту закону про внесення цих змін, може вплинути на правотворчий (конституційний) процес, а саме, встановивши:

а) відповідність зазначеного проекту вимогам статей 157 та 158 Конституції України, тим самим надавши змогу продовжити правотворчий (конституційний) процес;

б) невідповідність вказаного проекту вимогам статей 157 та 158 Конституції України, тим самим заблокувавши подальше здійснення правотворчої діяльності.

Окрім того, ми можемо говорити і про вплив КСУ на результати правотворчої діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Не беручи до уваги і до розгляду питання поточної діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим [10], ми можемо говорити про те, що КСУ дає висновки у справах, які стосуються порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України. Оскільки Верховна Рада Автономної Республіки Крим є органом, який наділений, зокрема, і правотворчими повноваженнями [11], тому і переважна більшість питань діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим буде стосуватися її правотворчих повноважень у частині порушення чи не порушення Конституції або законів України.

У юридичній літературі правотворчий характер повноважень КСУ та його належність до системи суб'єктів судової правотворчості України відзначається епізодичністю. Вчені переважно уникають відповіді на запитання щодо правотворчого аспекту його діяльності. Вони його пов'язують із можливістю КСУ виступити з ініціативою правотворчих змін положень законодавства України [12, с. 131]; з його правотворчими повноваженнями, що виражається у формі судового прецеденту [13, с. 132], тим самим КСУ призначений доповнювати та збагачувати законодавчу функцію парламенту своєю практикою як провідного учасника законотворчості передусім за допомогою прецеденту і тлумачення [13, с. 133]; з повноваженнями у сфері законодавчої ініціативи [14, с. 45]; з правоутворюючим значенням його практики, яка фактично становить зміст факторів правоутворення [15, с. 143–144]; з роллю фактору розвитку законодавства [16, с. 6, 12] тощо.

Законодавча невизначеність правотворчої ролі КСУ свідчить про те, що з формального погляду не виправданим буде віднесення його до системи суб'єктів правотворчості як такого, що не наділений правотворчими повноваженнями. Однак, з погляду практики діяльності КСУ, її ролі в сфері творення права, значення для правотворчого вдосконалення законодавства України, помилковим буде виключення його з системи суб'єктів правотворчої діяльності. Самостійне місце в системі суб'єктів правотворчої діяльності доводиться:

– по-перше, доктринальними розуміннями природи і сутності КСУ як органу конституційної юрисдикції, змістом його повноважень, що доводять важливу роль у сфері творення права як позитивного, так і негативного характеру;

– по-друге, практикою діяльності КСУ, яка пов'язана з реалізацією офіційно закріплених повноважень, про які ми говорили вище, а також пов'язаної з ними діяльності, що стосується моніторингу якості законодавства на предмет вияву у ньому недоліків та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення;

– по-третє, наслідками діяльності КСУ стосовно характеру розвитку законодавства, що стосується впливу результатів його діяльності на розробку та затвердження концепцій розвитку законодавства. Таким чином, ми можемо говорити про прогностичність практики КСУ у сфері творення права, оскільки розгляд справ цим органом надає змогу виявити потреби у розвитку законодавства, що в подальшому впливає на визначення напрямів розвитку законодавства загалом та окремих його галузей чи інститутів зокрема;

– по-четверте, статусом актів КСУ, які мають обов'язковий характер, поширюються на неперсоніфіковане коло суб'єктів, а порушення актів цього органу може бути підставою для скасування актів правозастосування.

Використані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80>
3. Судова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/
4. Огляд даних про стан здійснення правосуддя. Судова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/
5. Порівняльні таблиці щодо стану здійснення правосуддя. Судова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/
6. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., Першого протоколу і протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>

7. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учеб. / О. Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2007. – 640 с.
8. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положень абзаців другого, третього пункту 1 частини першої статті 150 Конституції України (справа щодо актів про обрання/призначення суддів на посади та про звільнення їх з посад) від 27 березня 2002 р. № 7-рп/2002 [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-02>
9. *Росік Т. В.* Роль судової практики в сучасній правотворчості: теоретико-прикладні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Т. В. Росік. – Київ, 2016. – 236 с.
10. *Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України* : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>
11. *Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим* : Закон України від 10 лютого 1998 р. № 90/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/90/98-%D0%B2%D1%80>
12. *Тесленко М. В.* Судебный конституционный контроль в Украине : монография / М. В. Тесленко ; вступ. стаття В. Ф. Погорилко. – Киев : Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2001. – 344 с.
13. *Кузьменко О.* Про вплив Конституційного Суду України на процес законотворчості в Україні / О. Кузьменко // Підприємництво, господарство і право. – Київ : Ін Юре. – 2010. – № 7. – С. 132–133.
14. *Судебная практика как источник права* / под ред. Б. Н. Топорнина. - М. : Мысль, 1997. – 198 с.
15. *Богмацера Э. В.* Правообразовательный процесс и роль в нем судебной практики : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Э. В. Богмацера. – М., 2007. – 206 с.
16. *Ломакина С. В.* Судебная практика и ее роль в развитии трудового законодательства России : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. юрид наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения» / Ломакина Светлана Владимировна. – М., 2012. – 17 с.

***Кравчук К. Г.* Правовий статус Конституційного Суду України та його місце в системі суб'єктів судової правотворчості**

У статті наголошено на актуальності наукового дослідження правового статусу Конституційного Суду України та визначення його місця в системі суб'єктів правотворчості України. Здійснено аналіз положень чинного законодавства України, якими закріплено правовий статус КСУ. Узагальнено стан наукової розробки правотворчих аспектів у діяльності КСУ. Конкретизовано зміст його впливу на творення права в Україні. Визначено місце в системі суб'єктів правотворчості України та надано її характеристику.

Ключові слова: правотворчість, судова правотворчість, суб'єкти судової правотворчості, юридична практика, судова практика, Конституційний Суд України.

***Кравчук Е. Г.* Правовой статус Конституционного Суда Украины и его место в системе субъектов судебного правотворчества**

В статье отмечена актуальность научного исследования правового статуса Конституционного Суда Украины и определения его места в системе субъектов правотворчества Украины. Осуществлен анализ положений действующего законодательства Украины, которыми закреплён правовой статус КСУ. Раскрыто состояние научной разработки правотворческих аспектов в его деятельности. Конкретизировано содержание воздействия на создание права в Украине. Определено место в системе субъектов правотворчества Украины и предоставлено ее характеристику.

Ключевые слова: правотворчество, судебное правотворчество, субъекты судебного правотворчества, юридическая практика, судебная практика, Конституционный Суд Украины.

***Kravchuk K.* The legal status of the Constitutional Court of Ukraine and its place in the subjects of judicial lawmaking**

In this work the author stressed the importance of scientific research of the legal status of the Constitutional Court of Ukraine and determine its place in the subjects of of lawmaking in Ukraine. The analysis of the current legislation of Ukraine, which enshrined the legal status of the Constitutional Court of Ukraine. Generalized state of scientific research in law-making aspects of the Constitutional Court of Ukraine. Concretized content influence the Constitutional Court of Ukraine on the making of law in Ukraine. Defined the place of the Constitutional Court of Ukraine in the law-making subjects of Ukraine and given its characteristics.

Key words: law-making, judicial law-making, judicial law-making subjects, legal practice, judicial practice, the Constitutional Court of Ukraine.

УДК 347.73

Ігор Миколайович Кушнір,
голова правління – президент Публічного акціонерного товариства
«Холдингова Компанія «Київміськбуд»,
кандидат юридичних наук

**ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКІ ПІДХОДИ В ОПОДАТКУВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ
В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА**

Людиноцентризм є категорією, що зазвичай використовується у філософії чи теорії права, конституційному праві тощо. Натомість для публічних галузей, заснованих на імперативі, прикладом яких є адміністративне чи фінансове право, категорія людиноцентризму не є розповсюдженою. Тим паче вона